

overweging voor de dienst op Witte Donderdag, 18 april 2019

Gemeente,

In verschillende protestantse kerken in de omgeving hangt deze weken een kruiswegstatie. Dat zijn een aantal verschillende kunstwerken die elk een moment uit het lijdensverhaal van Jezus verbeelden. Meestal zijn die momenten gekozen naar analogie van de kruiswegstaties zoals die in vrijwel alle Rooms-katholieke kerken te vinden zijn.

Een aantal weken geleden bezocht ik de kruiswegstatie in de Hofkerk in Goor. Veertien professionele en amateurkunstenaars van binnen en buiten de gemeente hebben elk een kunstwerk voor hun rekening genomen. Dat gaf een heel verrassend en divers resultaat. Het eerste kunstwerk van die serie is de aanleiding geworden voor deze overdenking. Deze is gemaakt door Joke Holtrust.

Op het schilderij zijn verschillende taferelen afgebeeld waarin mensen elkaar verraden. Helemaal op de voorgrond in het midden is een zittende vrouw te zien met haar benen onder zich gevouwen. Zij kijkt verwachtingsvol naar boven, waar een hand een grote kan water leeg giet dat op haar terecht zal komen. De begeleidende tekst bij dit schilderij vraagt zich af of er iets kan blijven stromen wanneer verhoudingen tussen mensen gestold raken, of wanneer mensen in zichzelf gestold raken. Wanneer onze liefde is gestold...

Dit is tegelijk ook de spanning die vanaf het begin van de schriftlezing wordt uitgewerkt. Blijft de bron van levend water stromen of stapelen de gebeurtenissen zich op waardoor iemand afgesloten raakt, dicht, niet langer ontvankelijk voor het levende water? Welke keuzes zijn daarin te maken, welke verantwoordelijkheid heb je daarin, wat helpt om de verbinding met je bron vast te houden, wat komt er naar je toe?

Die spanning wordt al meteen aan het begin van de lezing neergezet. In vers 2 staat dat de duivel Judas ertoe had aangezet om Jezus te verraden. In vers 3 dat Jezus zich bewust is dat hij handelt vanuit zijn bron, die hier God de Vader heet. Met de woorden God en duivel worden tegenkrachten benoemd. Ze klinken als de tegenstelling stromend of gestold, open naar anderen of in jezelf gekeerd, in verbinding staan met je bron of afgesloten zijn.

Jezus is degene die laat zien hoe deze krachten in de praktijk werken. En in de lezing van vandaag laat hij zien hoe je het stromen steeds weer ruimte kunt geven. Hij laat twee manieren zien om zelfs eerdere keuzes weer bij kunnen te stellen. Om weer opnieuw te focussen.

Jezus staat tijdens de maaltijd op. En hij begint de voeten van de leerlingen te wassen. Hij gebruikt daarvoor de term reinheid. Het komt over als de uitdrukking 'in het reine komen'. In het reine komen met jezelf, met de mensen om je heen. Jezelf reinigen van dat wat stollend kan werken, van wat de stroom van levend water verspert, van wat de verbinding met anderen, met jezelf en met jouw bron dwars zit.

In de loop van de eeuwen zijn er verschillende rituelen ontstaan om weer los te komen van wat een mens vast kan zetten. De doop kan daar een voorbeeld voor zijn, maar ook de biecht, de schuldbelijdenis, de vastentijd of ritueel wassen wat ook in andere religies voorkomt.

Enkele rituelen kennen we nog, maar vaak ervaren we ze niet meer als reinigend. De nadruk is in de loop van de tijd komen te liggen op de positieve kant van de medaille: dopen is deel worden van een gemeenschap, vasten brengt zelfreflectie. Je kunt een zegen vragen of ontvangen opdat het goede je mag toevallen, bij de vredesgroet wens je de ander vrede. Het lijkt wel of het loskomen van wat gestold is naar de privésfeer is verschoven. Het omgaan met boosheid, je niet serieus genomen voelen, maar ook vergelding zoeken, je ergens voor schamen, schuldig zijn of je schuldig voelen, we delen dat niet gemakkelijk met anderen en we hebben ook weinig handvatten meer om daarmee om te gaan. We kennen maar weinig reinigingsrituelen voor dat wat stollend kan werken, zagezegd.

Misschien valt daardoor extra op dat Jezus als reactie op Judas die hem gaat verraden, overgaat tot een reinigingsritueel. Een reiniging om gericht te blijven op dat waar het ten diepste om gaat, door wat stollend werkt weg te wassen. Niet voor niets is de context een maaltijd: bij uitstek een ritueel waar het hoort te stromen: van verbondenheid met elkaar, van het delen van wat je voedt en laaft, brood en wijn, liefde en leven.

Vanuit het 'in het reine komen' met God, jezelf en de ander komt Jezus haast vanzelfsprekend bij een tweede thema: onderlinge gelijkwaardigheid. Het lijkt erg op de remonstrantse waarde van verdraagzaamheid. Zonder oordeel en zonder jezelf kleiner of groter te maken omgaan met je medemens. Deze houding noemt Jezus hier naast reinheid als een tweede weg om de verbinding met je bron open te houden. Of om die weer open te maken. En andersom geldt het ook: vanuit de verbinding met je bron, in de stroom van levend water is het vanzelfsprekend om gelijkwaardig met anderen om te gaan.

In dit verhaal is het de dreiging van verraad die alles onder spanning zet. Er zijn meer krachten, gevoelens, keuzes die stollend kunnen werken. De Jezus zoals Johannes hem beschrijft, staat daar helemaal boven. Maar wij zijn allemaal mensen en we kennen dat krachtenspel allemaal heel goed. Stollen en stromen bestaan vaak naast elkaar, door elkaar, soms zijn ze niet goed te onderscheiden van elkaar, soms overkomt het je, soms kies je iets zonder dat je de gevolgen kunt overzien, dan weer kies je heel bewust voor bepaalde gevolgen.

Terugkomend op het schilderij met die grote kan stromend water die tussen al die situaties werd gegoten waarin een duidelijke stollingsfactor aanwezig was – zou je kunnen zeggen: het samen beleven van de maaltijd van brood en wijn brengt ons weer even terug bij de bron. Het is een moment van herijking, van opnieuw ervaren waar het ten diepste om gaat. Zoals Jezus het verwoordt aan de leerlingen: *Ik geef jullie een nieuw gebod: heb elkaar lief. Zoals ik jullie heb liefgehad, zo moeten jullie elkaar liefhebben.*

De maaltijd van brood en wijn is een gedachtenis aan Jezus. Hij heeft ons tot over de rand van zijn dood willen laten zien dat de stromen die opwellen vanuit de bron van liefde voedend en verkwikkend zijn voor ieder mens. En dat ze steeds opnieuw kunnen leiden tot nieuw leven.

Amen